

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Jana Holmanová

Stravovací zvyklosti matek s dětmi v azylovém domě

Eating habits in the asylum house

Praha 2014

Vedoucí práce: doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat panu doc. PhDr. Oldřichovi Matouškovi za odborné vedení a metodickou pomoc při psaní mé práce.

Dále:

Sociální pracovníci Azylového domu pro matky s dětmi v Litoměřicích, za poskytnutí informací a milý přístup.

Sociálním a tréninkovým pracovnícím Kolpingova domova pro matky s dětmi v Praze, za vstřícnost a cenné informace.

Klientkám, výše zmíněných azylových domů, za poskytnutí rozhovorů a trpělivost.

Rodině Kotěrových za osvětu v tématice romského stravování.

Ústavu romistiky na FF UK v Praze za poskytnutí informací a odborné literatury.

Svému příteli Vadimovi, rodině, kolegyním z ročníku a ostatním přátelům za velkou podporu.

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s pomocí uvedených informačních zdrojů a souhlasím, aby byla použita k dalším studijním účelům.

.....

Jana Holmanová

V Praze dne: 4. 8. 2014

Abstrakt:

Ve své práci se zabývám stravovacími zvyklostmi matek s dětmi v azylových domech. Hlavně tím, proč se stravují tak, jak se stravují, jaké jsou v jejich finanční situaci možnosti zdravého stravování a jak se s matkami v tomto směru v zařízení pracuje. V teoretické části jsou hlavně nashromážděná fakta o této problematice a praktická část obsahuje výsledky kvalitativního výzkumu, který jsem uskutečnila při návštěvách zařízení.

Abstract:

The work is focused on the eating habits of mothers and their children who are living in shelters. The main question is why they have the eating habits they have, what are their financial options for healthy eating, and how this area has been addressed with mothers in shelters. The theoretical part is based on information and facts about this issue. The practical part includes the results of qualitative research done by the author of this work during visits to these institutions.

Klíčová slova:

azylový dům, matka samoživitelka, rodina, skryté bezdomovectví, péče o dítě, stravovací zvyklosti, práce s rodinou

Keywords:

shelter, single mother, family, hidden homelessness, child care, eating habits, work with family

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Teoretická část.....	7
2.1	Základní pojmy.....	7
2.2	Matka samoživitelka bez přístřeší v současné době v České republice.....	11
2.3	Stravovací zvyklosti matek s dětmi v azylových domech.....	21
2.4	Stravování u Romů.....	27
2.5	Azylový dům pro matky s dětmi.....	29
3	Praktická část.....	34
3.1	Cíle mé práce.....	34
3.2	Vzorek z dotazovaných.....	37
3.3	Metody výzkumu:.....	39
3.4	Výsledky výzkumu.....	41
4	Závěr.....	46

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou stravování matek s dětmi v azylových domech.

Je jasné, že pokud se matka s dětmi ocitne ve složité životní situaci a dostane se do azylového domu, je před ní mnoho překážek a problémů, kterým musí čelit. Jedním z hlavních úkolů pro matku je naučit se hospodařit s penězi, které má k dispozici, a to tak, aby dokázala uživit sebe, své děti a dokázala v budoucnu žít mimo azylový dům.

Stravování je nedílnou součástí života každého člověka. V současné době se lidé hodně zajímají o to jak se správně a zdravě stravovat. U matek samoživitelek, které jsou ke všemu v azylovém domě, dochází k tomu, že nemají finanční prostředky, praktické dovednosti, znalosti a mnohdy ani psychické síly na to, aby přemýšlely, zda se ony a jejich děti stravují zdravě, či ne. Přitom zdravá a vyvážená strava pomáhá předcházet mnohým zdravotním problémům a ovlivňuje tělesný i psychický stav a rozvoj hlavně u dětí.

Rozhodla jsem se proto zabývat se ve své bakalářské práci tím, jaké mají matky s dětmi v azylových domech stravovací návyky, proč takové mají, jak je mohou zlepšit a jak se s matkami v azylovém domě v tomto směru pracuje. Vzhledem k tomu, že značnou část klientek v azylovém domě tvoří romské matky s dětmi, rozhodla jsem se jednu kapitolu věnovat stravování u Romů.

Protože k této problematice není v české a anglické literatuře mnoho informačních zdrojů, čerpala jsem hlavně z informací, které jsem získala při výzkumu a při návštěvách v zařízení.

2 Teoretická část

2.1 Základní pojmy

Azyl

Azyl /asylum/, útočiště, útulek. Matoušek: „*Na určitých místech vnímala některá náboženství přítomnost nadpřirozených sil, které mohly člověka v krajní nouzi ochránit. Když se tam člověk uchýlil, přestaly se na něj vztahovat světské zákony a poddal se ochraně bohů. Tato místa byla přesně definována, stejně jako to, kterým osobám je možné azyl poskytnout (a kterým ne), případně jaké rituály musí žadatel o azyl předem podstoupit (u křesťanů např. pokání). Světské státní právo se problémy udělování azylu začíná zabývat od doby reformace, a to v souvislosti s fenoménem masového uprchlictví, jež bylo vyvoláno náboženskými válkami.(...)*“

(Matoušek 2003, s. 31)

V současné západní sociální práci má také své místo ústavní zařízení, a to ve smyslu tradiční velké, kamenné instituce, kde jsou neosobním způsobem zaopatřovány stovky klientů. Potřeba útulků, přes snahu o poskytování komunitních forem péče velkým skupinám lidí, nezankla ani v zemích s rozvinutým sociálním systémem. Vždy budou existovat skupiny lidí, kterým bude potřeba poskytnout ubytování a stravování, aby jim byla umožněna důstojná existence.

Azylový dům /shelter/ (AD)

Matoušek: „*Ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, jež by těm klientům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti.*“

(Matoušek, 2003, s. 32)

V některých azylových domech (dále jen AD) procházejí proto klienti tzv. integračními stupni. Ve většině AD je délka pobytu omezena na několik měsíců. AD jsou u nás stejně jako jinde koncipovány jako komfortnější noclehárny (předpokládá se, že klienti mají zaměstnání, event. důchod a mohou tak platit vyšší úhrady za noc než v noclehárnách). Hlavní problém v této sféře je nedostatek sociálních bytů v ČR, tj. obecních nebo státních bytů s regulovaným nájmem, kde by mohl člověk usilující o společenskou integraci žít.

Bezdomovci /homeles people/

Matoušek: „*Lidé žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznutí od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům (včetně systému sociální podpory).*“

(Matoušek 2003, s. 34)

Jak uvádí autor, jsou mezi bezdomovce (dle nejširší v Evropě uznávané definice) zahrnovány spolu s osobami bez přístřeší i osoby, které žijí v nedůstojných podmínkách, v ústavech a sociálních zařízeních, osoby, které nemají vlastní bydlení, nebo ty, jimž hrozí ztráta bydlení (např. z důvodu neplacení nájmu). Mezi tyto „bezdomovce“ je právě možno zařadit i některé matky (event. rodiny) s dětmi.

Bezdomovectví je většinou důsledkem buď rozpadu rodiny (např. jako následku nezaměstnanosti, alkoholismu, nemoci, ale i konfliktu potřeb manželů) nebo nezvládnutím přechodu z institučního prostředí (dětské domovy, výchovné ústavy, věznice) do prostředí neústavního. Bezdomovci se soustřeďují ve větších městech, kde jsou lepší podmínky pro přežití. Vytvářejí si vlastní „pouliční kulturu“. Jsou oproti jiným občanům několikanásobně znevýhodněni (při hledání zaměstnání, v komunikaci s orgány, pro ně obtížnou dostupností zdravotní péče). Společnost se k nim chová nevšimavě až nepřátelsky a i oni mají stejný postoj ke společnosti, ale i k sobě navzájem. Jistá skupina bezdomovců usiluje o společenskou integraci. Ale jistou část tvoří skupinu tzv. „dobrovolných bezdomovců“, kteří na jinou formu života již rezignovali. Ti si chtějí především opatřit jídlo, teplo, případně přístřeší.

(Kvardová 2007)

Sdružení azylových domů

Zdroj: www.sdruzeniazylovychdomu.cz

Na webových stránkách Sdružení azylových domů najdeme následující informace o cílech a poslání tohoto sdružení.

Poslání

Sdružení azylových domů v ČR zastřešuje osoby a organizace zabývající se lidmi bez přístřeší nebo ohroženými ztrátou bydlení a vytváří pro ně odborné prostředí.

Cíle

Sdružení realizuje aktivity vedoucí k naplnění těchto cílů:

- Spolupracovat s dalšími organizacemi, které se zajímají o problémy lidí bez přístřeší.
- Vytvořit kooperující síť azylových domů a dalších typů služeb poskytujících pomoc lidem v nouzi.
- Vytvářet jednotnou platformu pro jednání se státními, zákonodárnými a samosprávnými orgány na všech úrovních veřejné správy.
- Vykonávat poradenskou, vzdělávací, konzultační a informační činnost určenou svým členům.

(www.sdruzeniazylovychdomu.cz)

Azylové domy začaly vznikat počátkem roku 1990. Zakládaly je státní instituce, obce a někde nestátní organizace. Sdružení azylových domů (S.A.D.) vzniklo po mnoha jednáních z iniciativy několika lidí, kteří si již tehdy uvědomili vážnost této problematiky. Členy tohoto sdružení jsou jednotlivé azylové domy z celé republiky, jedná se o domy státní, nestátní, obecní i církevní. Jsou to domy určené pro muže, ženy, matky s dětmi, seniory i domy na půl cesty. Do sdružení je přijat jen azylový dům splňující kritéria kvality v oblasti poskytování sociálních služeb a s jasnou a ucelenou koncepcí. V současné době má S.A.D. více než 80 členů. V čele S.A.D. stojí devítičlenný výbor volený na čtyřleté období, ve kterém jsou paritně zastoupeny základní typy azylových domů. V rámci S.A.D. pracuje devět odborných komisí (komise vzdělávací, legislativní, tisková, křesťanská, mezinárodní, hospodářská, komise pro informatiku, domy na půl cesty a domy pro matky s dětmi). Do práce těchto komisí se mohou kromě zástupců jednotlivých azylových domů zapojit i odborníci z řad zaměstnanců těchto projektů. Tyto komise zajišťují co největší využitelnost zkušeností, informací, kontaktů a nástrojů potřebných k práci pro členy S.A.D. Jednou ročně se členové scházejí na valných hromadách. V roce 1996 bylo S.A.D. přijato do mezinárodní organizace FEANTSA (vznikla v roce 1991 a je poradním orgánem Evropského společenství a Evropského parlamentu). S.A.D. se snaží svou činností spoluvytvářet celkovou koncepci péče o lidi bez přístřeší. Dalším úkolem sdružení je pomoc při zakládání nových azylových domů, jednak formou konzultací, ale také umožněním stáží a přípravy nových zaměstnanců. S.A.D. spolupracuje s Výzkumným ústavem MPSV při mapování problémů lidí bez domova v ČR. Věnuje se také problematice domácího násilí.

(Kvardová 2007)

Azylové domy pro matky s dětmi

Benešová: „V České republice se po roce 1989 začal objevovat jako v podstatě nový problém fenomén bezdomovectví, i když ve skryté formě existoval již dříve. Většina lidí si pod pojmem „bezdomovec“ představí osoby posedávající, či polehávající na ulicích, v podchodech a na nádražích. Jedná se vesměs o jedince bez rodinného zázemí, bez práce a tudíž i finančních prostředků, u kterých přestávají fungovat mnohdy hygienické i jiné základní návyky. Jen někteří z nich vyhledávají pomoc například v charitních zařízeních, kde je jim poskytnut nocleh a strava. Do situace „bezdomovců“ se však mohou dostat i celé rodiny, nebo matky s dětmi. Na ulici nejsou vidět, protože shánějí nouzové bydlení zpravidla v rodině, po známých, v levných podnájmech, v neposlední řadě se pak po vyčerpání jiných možností obracejí na azylová zařízení.“

(Benešová 1995, s.4)

Posláním Domovů je poskytovat **azylové ubytování matkám s dětmi**, které chtějí aktivně pracovat na řešení své nepříznivé životní situace spojené se ztrátou bydlení a při tomto procesu využívat podpory, které Domov pro matky s dětmi v rámci poskytovaných služeb nabízí.

2.2 Matka samoživitelka bez přístřeší v současné době v České republice

Matoušek: „V České republice existují azylové domovy pro matky s dětmi. Obvyklými klienty jsou matky dětí mladších než tři roky, které byly ohrožovány manželem/partnerem nebo na ně působil jiný nepříznivý vliv přímo, či nepřímo zasahující i jejich dítě. Azylové domovy poskytují vedle zvýhodněného ubytování i podporu matkám při výchově dětí.“

(Matoušek 2011, s. 94)

V České republice jsou azylové domovy pro matky s dětmi rozdělovány i podle typu přijímané cílové skupiny. Tato práce zmiňuje dva azylové domy pro matky s dětmi, které se specializují na matky, které nezvládají svou obtížnou životní situaci, péči o dítě, domácnost a aktivně na tom chtějí pracovat.

Naopak sem nejsou přijímány matky závislé na drogách, neposkytuje se tu specializovaná péče obětem domácího násilí, apod.

Role sociálního pracovníka při práci s klientkou (nebo při práci s ní nějak související)

V každém azylovém domě pro matky s dětmi, se může práce sociálního pracovníka s klientem mírně lišit, já vycházím z poznatků, které jsem získala při rozhovorech se sociálními pracovníci.

Sociální pracovník má svou roli ve více činnostech klientky.

- 1) Spolupráce při příjmu klientky do azylového domu
 - pohovor s klientkou
 - seznámení klientky se zařízením
- 2) Vedení porady s klientkami a následné shrnutí (zápis)
 - ohledně organizačních věcí a připomínek jak ze strany klientek, tak i pracovníků
- 3) Účast na terapeutické komunitě
 - kde bývají všichni pracovníci
- 4) Spolupráce s klientkou při jednání s úřady

- při aktivní účasti klientky
 - v krizových situacích, například pokud matka opakovaně porušuje řád azylového domu a je vyloučena, bývá kontaktován OSPOD, aby byla zajištěna péče o dítě.
- 5) Konzultace s klientkou ohledně její životní situace
- tyto konzultace probíhají jednou za týden a řeší se zde celková situace, ve které se klientka nachází: spokojenost s pobytem v azylovém domě, tolerance ostatních klientek i pracovníků, výchova dítěte/ dětí, zvládnání provozu domácnosti, postupné kroky k zajištění úspěšného fungování mimo azylový dům
- 6) Potřebná dokumentace při odchodu klientky z azylového domu
- 7) Spolupráce s širší rodinou klientky
- konzultace s klientkou, se mohou zúčastnit i rodinní příslušníci a navrhnout řešení.

Matka samoživitelka v azylovém domě v Litoměřicích

Poznámka: Tento AD je jeden z těch, které jsem navštívila, proto ho uvádím jako příklad, na kterém je vidět, čím alespoň přibližně prochází všechny matky s dětmi ubytované v AD.

Zdroj: <http://www.diakoniecceltm.cz/nase-sluzby-a-zarizeni/domov-pro-matky-s-detmi/>

Cílem programu je:

1. Poskytnout ubytování matce s dětmi bez domova
2. Řešit nepříznivou životní situaci – poskytnout psychologickou pomoc a podporu, pomoci s vyřizováním sociálních dávek, pomoci při hledání zaměstnání, pomoci s vedením domácnosti (vaření, úklid, hospodaření s penězi), pomoc při hledání nového bydlení
3. Práce na vztahu matka a dítě - pomocí modelových situací se matka učí jak s dítětem komunikovat, jak řešit konflikt, jak se chovat v určitých situacích.
4. Vrácení matky a dětí do běžného života mimo instituci

Zřizovatel a poskytovatel:

DMD Litoměřice je sociální službou, jejímž poskytovatelem je od roku 1999 Středisko křesťanské pomoci Diakonie ČCE v Litoměřicích a zřizovatelem je Město Litoměřice.

Cílová skupina a její hlavní potřeby:

Cílovou skupinou jsou matky s dětmi a jejich potřeby jsou vlastně tak trochu řečené v cíli programu.

1. Zajistit ubytování
2. Řešit nepříznivou životní situaci (...)
3. Pracovat na vztahu matka dítě, eventuálně širší rodina
4. Navrátit matku a dítě do života mimo instituci
5. Osobně přistupovat ke každé klientce a jejím dětem

(<http://www.diakonieceltm.cz/nase-sluzby-a-zarizeni/domov-pro-matky-s-detmi/>)

DMD má vazby i na další instituce spolupracuje s Úřadem práce, základními i středními školami kam děti chodí, agenturou zprostředkovaného zaměstnání, pedagogicko-psychologickými poradnami, psychology a psychiatry. Spolupráce s institucemi je vedena správně, jediné co podle mě chybí v tomto zařízení je větší spolupráce a kontakt s širší rodinou.

Role klientů při přípravě programu:

Jednou týdně se v DMD koná tzv. Dámský klub, kde se mohou klientky k programu vyjádřit a sdělit své nápady na zlepšení apod. Poté se vše společně projedná a pokud je to možné - přínosné, klientkám se vyjde vstříc nebo se najde kompromis.

Rodinná situace matky samoživitelky v AD

Většinu obyvatelky azylového domu pro matky s dětmi postihla životní situace, se kterou se nejsou schopny vypořádat. Nejčastěji se jedná o ohrožování ze strany manžela/ partnera, špatnou ekonomickou situaci a nepřipravenost matky na vedení domácnosti a výchovu vlastních dětí. Klientkami azylových domů se velmi často stávají ženy, které byly v dětských domovech nebo žily ve špatném rodinném prostředí, což dopomáhá také k tomu, že si vybírají „špatné“ partnery pro život.

Klientky v azylovém domě buďto nemají příbuzné, nebo sice udržují kontakt s některými z nich, ale vazby nejsou natolik silné, aby pomohly matce a jejímu dítěti překonat tíživou situaci. Pokud byly vztahy v rodině v pořádku, bývaly často narušeny partnerem/manželem ženy. V neposlední řadě se zde pracovnice setkávají s případy, kdy by pomoc od rodiny byla možná, ale její příslušníci ani netuší, že se klientka v tíživé situaci vůbec ocitla. Ženy se často stydí za svou situaci nebo se bojí, že by se k nim přes jejich rodinu dostal (násilnický) partner. V posledním případě by rodina pomohla ráda, ale nemá prostředky na to, aby u sebe ubytovala nezaopatřenou matku a její děti.

V azylových domech, které jsem navštívila, se sociální pracovnice snaží přimět matku k tomu, aby udržovala kontakt s rodinou, ale není zde práce s širší rodinou jako taková – například:

V azylových domech pro matky s dětmi v zahraničí se začíná více apelovat na spolupráci s širší rodinou klientky. Pokud je to možné, tato rodina se zkontaktuje a domluví se společné posezení se sociální pracovníci a všemi zúčastněnými. O moc lépe se potom nachází řešení nepříznivé situace.

Aktuální problémy současné rodiny

Matoušek: „*V současné době ubývá počet tradičních rodin, zato roste počet rodin žijících ve volném svazku. Zakládání rodiny bývá odkládáno často z důvodů ekonomických a bytových. Obecně se snižuje stabilita rodiny, roste počet neúplných rodin. Výrazně se snižuje i počet dětí v rodinách. Projevuje se nízká schopnost manželů řešit krizové situace (souvisící například s ekonomickou situací, pracovní zátěží a podobně). Po roce 1989 zažívají české rodiny těžkosti, na které nebyl nikdo připraven. Většina těchto problémů souvisí s otevřením prostoru pro nové druhy společensko-ekonomického uplatnění mužů a žen. Typickým případem takového problému je například krize v rodině muže, který začal podnikat. V podnikání se mu sice daří, ale v rodině je přítomen minimálně, někdy svou absencí nahrazuje rodině zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. Jindy však investuje většinu financí do svého podnikání a tím zbytek rodiny frustruje, ta se pak cítí ukrácena na svých právech. Dalším typem nového problému jsou konflikty vyvolané tím, že výrazně lepšího postavení a příjmu v rodině dosáhla žena. Její muž se obtížně vyrovnává s tím, že jeho žena je významnější postavou jak doma, tak ve společnosti. Vzor vidí v patriarchální tradiční rodině svých rodičů. Někdy podnikají oba společně a nové druhy konfliktů jsou vyvolávány konfliktem pracovních a rodinných rolí.“*

(Matoušek, 1997, s.36)

Jak již bylo řečeno, v ČR po roce 1989 roste počet dvoukariérových rodin, členové rodiny tím pádem společně tráví stále méně času. Péče o děti a domácnost je někdy přenášena na babičky, jindy je řešena najímáním pomocnic v domácnosti. V některých rodinách jsou domácí práce, péče o mladší sourozence a případně i další z povinností rodičů přesunuty na nejstarší dítě. Tím je vlastně na ně delegována i část jejich odpovědnosti.

Za sociálně nejohroženější rodiny jsou většinou považovány zejména:

- rodiny neúplné
- rodiny se začínajícím podnikatelem
- mladé rodiny se ženou na mateřské dovolené
- rodiny s nezaměstnaným
- rodiny důchodců

(Kvardová 2007, s.11-12)

Ekonomická situace

Jak je již výše zmíněno, ekonomická situace matky v azylovém domě nebývá příznivá a měsíční příjem se velmi často pohybuje v pásmu podprůměru.

Přestože je azylový dům levnou alternativou bydlení, nejedná se o ubytování bezplatné.

Ceník za poskytované služby v nejmenovaném azylovém domě:

Denní sazba:

dospělá osoba 80 Kč/den

dítě 45 Kč/den

těhotná žena 120 Kč/den

V poplatku za denní sazbu je zahrnuto:

Poplatek za službu, dodávka tepla, vodné a stočné, vybavení ubytovacích jednotek (kuchyňská linka, lednice, umyvadlo pro základní hygienu, skříň, pevná lůžka, dětské

postýlky, stůl, židle, možnost využití mrazáku, rychlovarné konvice a mikrovlnné trouby, sporák s troubou.) Ostatní kuchyňské vybavení a bytový textil je možné zapůjčit dle potřeb uživatelky.

Osobní spotřebiče uživatelky:

Uživatelka může využívat vlastní drobné spotřebiče, za které nese plnou zodpovědnost. V případě škody na majetku nebo zdraví způsobené nekvalitním spotřebičem nemá nárok na odškodnění od poskytovatele služby a je povinna uhradit způsobenou škodu. Revizi spotřebičů na žádost uživatelky zajistí vedoucí Domova smluvním revizním technikem. Tuto revizi si uživatelka hradí sama.

Příjmy matky samoživitelky v azylovém domě:

1) Výplata ze zaměstnání

Většina klientek nemá zaměstnání a důvodů je hned několik:

- mateřská dovolená
- nedostatečné vzdělání matky (spousta klientek právě díky těhotenství nedokončila ani střední školu)
- neschopnost klientky nabídnout své kvality na trhu práce, za což často může snížené sebevědomí kvůli těžké životní situaci.
- nedostatek pracovních příležitostí na trhu práce

2) Peněžitá pomoc v mateřství

Podrobněji Viz: Příloha 1, peněžitá pomoc v mateřství

Výše záleží na výdělku matky. Poskytovaná peněžitá pomoc v mateřství se odvíjí od výdělku matky v posledních dvou letech. Díky těmto podmínkám mnoho matek s dětmi v azylových domech na tuto dávku nedosáhne.

3) Rodičovský příspěvek

Zdroj: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

Podrobněji: Viz: Příloha 2, Rodičovský příspěvek

Od narození dítěte (pokud matka nepobírá peněžitou pomoc v mateřství) nebo po skončení výplaty peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského poskytuje stát rodičům rodičovský příspěvek. V té době jsou na rodičovské dovolené.

Výše rodičovského příspěvku je v roce 2014 jednotná pro všechny varianty jeho čerpání. Maximální výše této sociální dávky je 220 tisíc korun. Žadatel nebo žadatelka o rodičovský příspěvek si pak může sám/sama zvolit, jestli se rozhodne pro rychlejší nebo pomalejší variantu vyčerpání dávky. Rodičovskou je možné pobírat dva, tři nebo čtyři roky. U všech tří je případů jev celkovém součtu vyplacena stejná částka, tj. 220 tisíc korun.

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle ale do 4 let věku tohoto dítěte.

4) Pomoc v hmotné nouzi

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/5#d>

Podrobněji Viz: Příloha 3, Pomoc v hmotné nouzi

Systém pomoci v hmotné nouzi

Upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Je formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb, za předpokladu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Nedílnou součástí systému pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty. V rámci sociální práce některé úkoly kromě Úřadu práce České republiky vykonávají rovněž obecní úřady, které mají blíže k občanům a mohou tak v rámci sociální práce efektivněji reagovat na jejich problémy.

Dávky

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc

5) Přídavky na dítě/děti

Zdroj: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

Podrobněji viz: Příloha 4, Přídavky na dítě/děti

Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok, za příjem se považuje i rodičovský příspěvek.

Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte.

6) Výživné – alimony

Podle nového Občanského zákoníku mají rodiče vyživovací povinnost vůči dítěti a to do doby, dokud se není schopné samo o sebe finančně postarat. V případě matky samoživitelky v azylovém domě se málokdy setkáme s tím, že by otec dítěte platil výživné, i když kvůli tomu má problém se zákonem, spor trvá nějakou dobu, po kterou matka peníze pro potřebu svých dětí nemá.

7) Zvláštní, speciální dávky

Například:

Porodné při narození prvního dítěte:

Při narození dítěte pak může vznikat nárok na porodné – pouze u prvního dítěte, pokud jsou příjmy matky (a případně otce dítěte) nižší než 2,4 násobek životního minima.

Dále existují dávky určené pro mimořádné případy, jako například: pokud je dítě postižené, pobírá matka příspěvek na péči, nebo pokud má matka nějaké zdravotní postižení pobírá invalidní důchod atd. S takovými případy se ale setkáváme v azylových domech velmi sporadicky, proto je dále rozebírat v této práci nebudu.

Výše měsíčního příjmu a výdaje se u každé klientky liší. Jednak má každá jiný počet dětí s rozdílnými potřebami a velká část klientek má různé pohledávky z minulosti, které musí, byť po malých, částkách splácet.

Zvládání provozu domácnosti

Zvládání provozu domácnosti, tedy spíše nezvládání, je druhým největším problémem u klientek v azylovém domě. (Prvním bývá špatná ekonomická situace.)

Podle sociální pracovnice, v azylovém domě v Litoměřicích i v Kolpingově azylovém domě v Praze, přibývá matek, které neumí hospodařit s penězi, plánovat předem domácí práce, vaření a celkový chod domácnosti, i když by jim na to jejich finanční prostředky stačily. Taková matka není schopná vyjít s penězi do konce měsíce, i kdyby měla sebevětší příjem.

„V azylových domech pro matky s dětmi velmi často bývají mladé matky ve věku 17 – 25 let, které jsou nezkušené a nedostatečně připravené na péči o domácnost a rodinu. V tomto směru obyvatelkám pomáhají pracovnice v sociálních službách.“ (Z rozhovoru se sociální pracovnicí, která působila ve třech domovech pro matky s dětmi)

Poznámka: Azylové domy pro matky s dětmi se většinou specializují na určitý typ matek s dětmi. Například AD pro nezletilé matky, pro oběti domácího násilí atd. Kolpingův

Azylový dům pro matky s dětmi i Azylový dům v Litoměřicích (Ve kterých jsem dělala výzkum) se specializují na matky, které z nějakého důvodu nezvládají péči o dítě, domácnost a finance.

Provoz domácnosti zahrnuje:

- 1) Praní prádla – v azylovém domě je k dispozici automatická pračka, o kterou se klientky střídají.
- 2) Vaření – pracovnice se snaží motivovat obyvatelky k tomu, aby měly jejich děti alespoň jedno teplé jídlo denně.
- 3) Úklid – svoji bytovou jednotku má obyvatelka povinnost udržovat v čistotě. O společné prostory, jako je např. chodba se klientky střídají.
- 4) Hospodaření s penězi – s tímto pomáhá sociální pracovnice. Klientky mají možnost uložit si do trezoru peníze a lépe s nimi tak hospodařit. Když klientka dostane peníze, zaplatí poplatky jako jsou náklady na bydlení v domově, eventuální pohledávky atd. zbytek financí se rozdělí na čtyři části, přičemž si klientka vybere vždy částku na týden.

Tento postup není povinný, klientka o něj musí sama požádat a pokud jí nevyhovuje, může ho kdykoli po domluvě se sociální pracovnicí zrušit. Většinou klientek dělá ale hospodaření s penězi problém a tuto službu využívají.

Sociální pracovnice pomáhá komunikovat s úřady a vyřizovat dávky, na které má matka samoživitelka nárok - často musí komunikovat i s exekutory.

2.3 Stravovací zvyklosti matek s dětmi v azylových domech

Jaké stravovací návyky má matka s dětmi v azylovém domě? Jaké má možnosti dodržovat zdravý a vyvážený jídelníček? Jak se v tomto ohledu s matkou a jejími dětmi pracuje? Těmito otázkami se budu zabývat v následující kapitole.

O stravování se v dnešní době hodně mluví, píše i čte. Většina lidí dnes už dobře ví, jak by měl vypadat zdravý a vyvážený jídelníček zvláště pokud jde o stravování dětí, rodiče se jim (většinou) snaží zajistit pestrou a vyváženou stravu. Jsou ale rodiny, kde se zásady zdravého jídelníčku obtížně dodržují, důvodů je několik:

- 1) Špatná ekonomická situace
- 2) Nedostatečná osvěta o zdravém životním stylu a nezkušenost matky s nákupem, přípravou a načasováním jídla.
- 3) Náročná životní situace – tím pádem se zdravé stravování dostává do pozadí.

Informace, které jsou obsaženy v této kapitole jsem získala při návštěvě azylových domů. Velice sdílné byly jak sociální pracovnice, tak obyvatelky domovů.

Když přijde matka s dětmi do azylového domu, je ve velmi složité situaci. Mnohdy je ubytována a má prostředky sotva na zaplacení nájemného v azylovém domě. Často nemá vyřízené sociální dávky, ani našetřené finanční prostředky.

S jakými stravovacími návyky přijde matka s dětmi do azylového domu?

Díky rozhovorům se sociálními pracovnicemi domovů pro matky s dětmi i matkami samotnými, mohu říci, že nejčastější potravinou matky s dětmi v AD jsou těstoviny a kečup. V Kolpingově domově pro matky s dětmi je pravidelně k dispozici potravinová banka z nejmenovaného velkoobchodu. Každý týden vozí obyvatelkám hlavně: pečivo, těstoviny, mouku a někdy také maso, ovoce a zeleninu. Tato potravinová banka je velkou výhodou a často také záchranou hlavně pro nastupující klientky. Přínosem je hlavně to, že je toto zásobování pravidelné. I ostatní domovy pro matky s dětmi dostávají od obchodních řetězců tzv. přebytky, ale velmi málo se tak stává pravidelně.

Problém nastupujících obyvatelk domova je, že i když dostanou potraviny, neumějí s nimi zacházet, tedy, takováto matka, i když má lednici plnou jídla, nedokáže vymyslet, co z těchto potravin pro děti uvařit. Pracovnice (tréninkové), mají obzvláště u nových maminek

problém s tím, že si naberou potraviny, (například z potravinové banky) donesou je do své bytové jednotky, ale více než polovina jich končí v odpadkovém koši, protože se během týdne zkazí. Klientky například nevědí, že jak pečivo, tak zelenina se může dát zamrazit do mrazáku a díky tomu vydrží. S vařením má problém téměř každá matka, která přijde do azylového domova, (který jsem navštívila, protože jak je uvedeno výše, tyto dva AD se na tuto klientelu specializují.) Takže může mít klidně plnou lednici potravin, ale žádný nápad, co z nich uvařit. Dalším výrazným rysem stravování je velké množství sladkostí pro děti. Když už matka dostane peníze, chce dítěti udělat radost a nakoupí mu bonbony, čokoládu, sušenky apod. přičemž nechá dítě sníst klidně vše najednou.

Rozhovor s tréninkovou pracovnící v Kolpingově azylovém domě:

„Jak se ve vašem zařízení pracuje s matkou v oblasti přípravy jídla a stravování vůbec?“

„Jednou týdně probíhají kurzy vaření, kde vždy vaří dvě klientky s tréninkovou pracovnící určité jídlo a ostatní klientky jsou pozvány na oběd. (Kromě těch, co na kurz vaření chodit nechtějí.) Pokud některá klientka potřebuje pomoci, nebo se chce naučit určité jídlo, domluví si s pracovnící v sociálních službách společné vaření, což chce alespoň týden předem, aby se stihl nákup, pracovníce měla na klientku vyhrazený čas apod. Dále se s klientkami chodí na tzv. asistované nákupy a vypracovává se analýza měsíčních výdajů.“

(viz. níže)

„Využívají tuto pomoc všechny klientky?“

„Ano.“

„Vnímáte ve stravování klientek nějaké nedostatky?“

„Určitě! Málo ovoce a zeleniny v jídelníčku, spousta sladkostí a bílého pečiva... Některé klientky hodně málo vaří a děti tloustnou, protože nemají teplé jídlo. Tento fakt přispívá mimo jiné k tomu, že klientky nevycházejí s penězi. Pokud vaříte, vyjdete s penězi lépe, to většina klientek nechápe.“

Jak se v oblasti stravování s klientkami pracuje?

1) Potravinová banka

Viz výše.

Všechny potravinové banky zaštiťuje *Česká Federace potravinových bank*:

Zdroj: <http://www.potravinovabanka.cz/>

Česká Federace potravinových bank je občanské sdružení s humanitárním zaměřením. Je nevládní, apolitické a není vázáno na žádné náboženské hnutí. Je řízené předsednictvem, ve kterém jsou reprezentovány hlavní charitativní organizace působící na území republiky.

Shromažďuje zdarma potraviny, skladuje a přiděluje je humanitárním nebo charitativním organizacím, které poskytují potravinovou pomoc potřebným lidem.

Má sídlo v Praze a v budoucnu chce vybudovat sklady ve všech krajských městech. Činnost potravinových bank spočívá v darování a rozdělování a jeho práce se opírá o dobrovolnou bezplatnou pomoc a dárcovství.

Zásobování:

Prvovýrobci: ovoce, zelenina, mléko,

Potravinářský průmysl: trvanlivé, mražené a chlazené výrobky, masné výrobky,

Hypermarkety a supermarkety: čerstvé výrobky stažené z regálů před vypršením trvanlivosti, výrobky neprodejné, ale zdravotně nezávadné

Evropská unie: PEAD (Evropský program potravinové pomoci nejchudším obyvatelům EU), který umožňuje využití výrobků z intervenční fondů a ze stažených národních přebytků (obilí, rýže, mléko) k výrobě potravin a jejímu předání charitativním organizacím,

Veřejnost: v rámci sbírek trvanlivých výrobků v hypermarketech a supermarketech.

Skladování:

Výrobky jsou dopravovány do skladů, kde jsou tříděny a skladovány dle nejpřísnějších hygienických pravidel potravinové bezpečnosti.

Všechny tyto úkony jsou prováděny zaměstnanci nebo dobrovolníky.

Potřebná zařízení, jako i režijní náklady, jsou financovány subvencemi místních nebo regionálních samospráv, firemními dary, příspěvky servisních klubů nebo občanů a také účastnickými příspěvky distribuujících neziskových organizací.

Odpovědní spolupracovníci jsou dobře obeznámeni s pravidly pro skladování potravin.

Distribuce:

Potravinové banky rozdělují tyto výrobky jedinečně mezi místní neziskové organizace a sociální instituce, jejichž náplní je doprovázet osoby v těžkých situacích, aby mohly znovu najít své místo ve společnosti.

Potravinová pomoc je prováděna různými způsoby - stravováním v jídelnách, balíčky, sociálními obchody.

Aby doprovázely tuto pomoc, potravinové banky nabízejí neziskovým organizacím vzdělávací programy věnované potravinové bezpečnosti, dietetickým principům a naslouchání lidem v nouzi.

Stálé společné promýšlení s distribučními asociacemi dovoluje inovovat praxi ve prospěch zvyšování aktivity podporovaných osob, v jejich formaci na spotřebu, správnou výživu, přípravu jídel, realizaci rozpočtu atd... Potravinová banka představuje místo setkávání a výměny praktických rad.

2) Pomoc sociálních pracovníků při jednání s úřady

I když tento bod zdánlivě nepatří do kapitoly o stravování jako takovém, je velmi důležitý. Pokud nemá klientka AD vyřízené sociální dávky, nemůže plnohodnotně nakupovat a ze zásob potravinové banky a darů azylového domu, nelze čerpat déle, než pár dnů.

Pokud nemá matka vyřízené sociální dávky, na které má nárok, sociální pracovníci jí pomohou s vyřizováním všech sociálních dávek a také zjistí, na jaké dávky má klientka nárok. Velmi často se tak zlepší finanční situace obyvatelky, tedy i možnosti lépe se stravovat

3) Kurzy vaření

V každém azylovém domě, kde jsem se ptala, probíhají jednou týdně kurzy vaření. Osobně jsem se takového kurzu účastnila v Kolpingově domově pro matky s dětmi. Na každý týden je vypsáno nějaké jídlo, na kterém se dohodne tréninková pracovníce spolu s klientkami. Většinou se jedná o něco tematického. O Vánocích salát a kapr, o Velikonocích nádivka apod. Pokaždé jsou určeny dvě matky, které s tréninkovou pracovnící vaří jídlo pro všechny ostatní obyvatelky domova.

Účastní se jak samotného vaření, tak i nákupu potravin, podávání jídla i úklidu kuchyně. Všechny matky v den kurzu vaření mohou obědovat společně a další oběd si mohou za symbolickou částku dokoupit.

Kurzy vaření nejsou povinné, ale většina klientek na ně dříve nebo později začne docházet, jelikož se něco přiučí a ještě může se všemi poobědvat.

4) Analýza měsíčních výdajů

Každá klientka má svou tréninkovou pracovníci praktických činností, se kterou může chodit na tzv. asistované nákupy, kde se jí dostane rady, jak efektivně nakupovat a neutráct za zbytečnosti. Asistovaný nákup se dělí na: Velký a Tematický.

Velký nákup: Nákup potravin, které vydrží (mouky, maso, těstoviny, koření...) do zásoby na celý měsíc.

Tematický nákup: Nakupují se suroviny pro přípravu konkrétního jídla.

Pokud klientka jde na nákup sama, zapisuje si do tabulky, co koupila, a na konci měsíce s pracovnící diskutuje o tom, co je výhodné kupovat a co ne. Pro svou práci jsem dostala na ukázkou několik takových tabulek, a proto jeden takový nákup uvádím jako příklad:

Poznámka: Podtržené výdaje byly tréninkovou pracovnící označeny za zbytečně vysoké.

Analýza měsíčních výdajů klientky, která si nepřála asistované nákupy:

Maso: Ze zásob klientky + potravinová banka

Pečivo: potravinová banka

Ovoce + zelenina: 281Kč

Káva, čaj, voda, limonády: 693Kč

Koření: 108Kč

Jogurty: 263Kč

Sladkosti: 164Kč

Mléčné výrobky: 380Kč

Olej, sádlo: 62Kč

Vejce: 88Kč

Cukr, rýže, mouky: 112Kč

Uzeniny: 59Kč

Tabák, cigarety, kredit: 1869Kč

Pleny, drogerie: 461Kč

Ostatní: 129Kč – botičky, 1000Kč - pro syna, 1200Kč – dluh

Nájem: 8530Kč

Konkrétněji se otázce stravování věnuji v kapitole osmé, kde jsou prezentovány výsledky výzkumu.

2.4 Stravování u Romů

Jak je již zmíněno na začátku práce, vzhledem k tomu, že značnou část obyvatelk azylových domů tvoří romské matky s dětmi, rozhodla jsem se tomuto tématu věnovat zvláštní kapitolu.

O tomto tématu není v české a anglické literatuře mnoho zdrojů, proto jsem navštívila romskou rodinu a Ústav romistiky Univerzity Karlovy v Praze udělala rozhovor a získala poznatky o stravovacích zvyklostech romské komunity. Odpovídala mi třicetiletá paní Eva a její teta, šedesátiletá paní Marie.

Rozhovor:

„Jaká jídla nejčastěji vaříte?“

„Guláš. Ne z masa, ale z vuřtů.“

„Vidíte velký rozdíl mezi stravovacími zvyklostmi u Romů a Čechů?“

„To je těžké takhle říci. Před padesáti lety byl dost patrný rozdíl, mezi stravováním našich a vašich. Dnes jsme na tom ale všichni dost podobně – snažíme se uvařit levně a dobře. Tedy alespoň co se týká nás a lidí, se kterými přijdeme do styku. Člověk s příjmem padesát tisíc měsíčně se stravuje jinak než my a asi také jinak, než vy.“

„Dokázala byste mi říci, jak to podle vás bylo před těmi padesáti lety a v čem je rozdíl oproti dnešní době?“

„Podle mě dříve bylo jasně vidět, kdo je cikán a kdo bílý i podle toho co měli doma na stole. Když jsem já byla malá, jedli jsme pořád halušky, brambory na smetaně a vuřt guláš. Maso bylo jen v neděli, nanejvýš dvakrát za týden. Dnes takto jí i spousta vašich.“

„Pamatujete si tradiční romská jídla?“

„Plněné papriky, Goja (prasečí střevo plněné bramborem), bramborový knedlík plněný masem, různé obměny maďarského guláše. Takto už ale vaří málokdo, většina našich už jí úplně stejně s vámi.“

„Vnímáte nějaké jiné rozdíly, které se týkají stravovacích návyků?“

„Ano, ale to se týká spíše naší kultury než jídla...ale vlastně to se stravováním docela souvisí. K nám může kdykoli bez ohlášení přijít návštěva a dostane najíst, napít všechno,

co doma máme, Jedině pokud jde o jídlo pro děti tak to ne. Řekla bych, že jsme prostě více pohostinní a bezprostřední. Taky jíme jako rodina pospolu a kdokoli kdo přijde, je ke stolu přizván.“

Z rozhovoru plyne, že stravování romských a ostatních rodin se nijak moc neliší a případné odlišnosti pramení spíše z odlišné romské kultury jako takové. V minulosti byl velký rozdíl mezi stravováním Romů a ostatních občanů.

„O jídle a stravě Romů“

- (V knize je toto téma formulováno: “O jídle a stravě Cikánů“)

„Cikáni jedí vše co ostatní lidé a některé věci jim opravdu chutnají. Nouze, do které se tento lid dostal svou nepořádností a nepracovitostí ho od pradávna přinutila a naučila jíst taková jídla a potraviny, nad kterými se ostatní lidé zděsí. Jedí uhynulé ovce, svině, bez toho, že by bylo ohrožené jejich zdraví.“

(Hortis 1995, s. 25)

Poznámka: Úryvek pochází nejspíš z roku 1775 a je na něm vidět, jak negativně bylo pohlíženo na romskou komunitu u nás i na Slovensku. Také je z této citace patrné, že se dnešní stravovací návyky Romů s těmi minulými nedají porovnávat.

O historii stravování Romů se mi toho moc najít nepodařilo, jelikož se zkušenosti, tedy i recepty na různé pokrmy se spíše předávaly, než aby se o nich psalo. (Tyto informace mi poskytl ústav romistiky na UK) V dnešní době už mnoho Romů nedodrжуje tradice a jejich stravování vypadá dost podobně, jako stravování lidí v zemi, ve které žijí.

V minulosti se Romové potýkali s velkou bídou, kterou se časem podařilo u nás téměř vymýt, především díky práci sociálních pracovníků a nástrojům sociální politiky.

2.5 Azylový dům pro matky s dětmi

Azylové domy či zařízení pro matky s dětmi jsou v současné době chráněnými bytovými jednotkami, ve kterých nalézají matky a jejich děti dočasné útočiště v jejich obtížné životní situaci spojené se ztrátou bydlení, Tato zařízení mají sloužit k ochraně matek a dětí a k podpoře jejich sociálního fungování. Základní charakteristikou azylových domů je jejich přechodný charakter. V rámci pobytu je ženám poskytováno ubytování a také je jim nabízena pomoc při uplatňování jejich práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí spjatých se snahou o zlepšení jejich sociálního fungování. Pracovníci těchto zařízení nabízejí svým klientům různorodé aktivity směřující k tomu, aby se zvýšily jejich kompetence v oblasti péče o děti, finančního hospodaření, péče o domácnost, orientace v síti lokálních sociálních služeb apod. Činnost pracovníků těchto zařízení je orientována k tomu, aby se žena po nezbytně dlouhé době, kterou stráví v azylovém zařízení, navrátila do běžného života. Pobyt v azylovém zařízení si matky hradí.

(Navrátilová 2013)

Kolpingův dům – azylový dům pro matky s dětmi

Poznámka: Pro příklad podrobněji popisují Kolpingův AD, který jsem rovněž navštívila.

Zdroj: Zdroj: <http://www.kolpingpraha.cz/cs/socialni-sluzby/>

Poslání a cíle:

Posláním azylového domu je ochrana a podpora rodin, zejména svobodných matek, které žijí v nepříznivých podmínkách spojených s absencí bydlení a ohrožující zdravý vývoj dítěte. **Cílem pobytu** v azylovém domě je stabilizace sociální a finanční situace uživatelů a jejich návrat do běžné společnosti. **Služba je poskytována** matkám s dětmi v nepříznivé sociální situaci, které nemají vlastní bydlení ani zázemí rodiny, která by jim v těžké situaci pomohla a nejsou schopny řešit svou těžkou situaci vlastními silami a prostředky, které vysloví zájem o nabízenou sociální službu, jejichž zdravotní stav umožňuje pobyt v kolektivním zařízení a za určitých podmínek i jejich partnerům, zejména vykazují-li také znaky okruhu osob, kterým je služba poskytována.

Průběh služby:

Zájemci o službu jsou písemně evidováni na základě:

1. Osobní žádosti
2. Prostřednictvím OSPOD
3. Prostřednictvím jiné pomáhající organizace

Přijímání nových uživatelů služby:

V případě volného místa probíhá výběrové řízení – přijata je zpravidla ta uchazečka, jejíž situace je nejvíce naléhavá a u které je předpoklad, že bude aktivně spolupracovat na řešení své sociální situace. Současně musí splnit následující podmínky:

- 1) Spadá do okruhu osob, kterým je služba poskytována
- 2) Osobně navštívila azylový dům a absolvovala pohovor se sociální pracovnící před uzavřením smlouvy a prohlídku azylového domu
- 3) Předložila čestné prohlášení o tom, že stav uchazečky a dítěte/děti neohrožuje zdraví ostatních obyvatel azylového domu
- 4) Za neplnoletou matku a její dítě podepsal a přebírá zodpovědnost zákonný zástupce

Základními prvky služby jsou:

- 1) Vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu stravy

Součástí každé bytové jednotky je vlastní kuchyň vybavená nádobím, vařičem a lednicí, k dispozici je i velká společná kuchyně. Uživatelé služby si vaří sami. Mohou využít individuální pomoci zaměstnanců nebo se zúčastnit kurzů vaření. Je jim poskytována občasná potravinová pomoc prostřednictvím Potravinové banky.

- 2) Poskytnutí ubytování (osobám s dětmi v nepříznivé sociální situaci)

Ubytování je poskytováno zpravidla na dobu 1 roku, v odůvodněných případech max. na dobu 1,5 roku v samostatné bytové jednotce s příslušenstvím.

- 3) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Nepříznivá sociální situace je řešena s podporou nebo pomocí sociální pracovníce a ve spolupráci s dalšími odbornými pracovišti. Uživatelé získávají:

Základní orientaci o svých právech a povinnostech

Základní dovednosti v jednání s institucemi

Doprovod na úřední jednání

Podpůrné a poradenské služby zaměstnanců v oblasti péče o dítě a uspokojení jeho potřeb

Podpůrné a poradenské služby zaměstnanců v oblasti péče o byt a domácnost, hospodárném nakupování, skladování potravin, zdravé a současně levné výživy

Podpůrné a poradenské služby zaměstnanců v oblasti oddlužování, zvyšování kvalifikace a hledání zaměstnání

Možnost zúčastnit se besed s odborníky, kursů vaření a práce s počítačem, využívat volnočasových nabídek jako je volná vstupenka do ZOO, kurz plavání pro rodiče a děti, návštěva divadelních představení a různých společenských akcí. Uživatelům můžeme zprostředkovat ve spolupráci s farností přípravu na křest.

Ukončení služby

Uživatelé se mohou kdykoli rozhodnout pobyt v azylovém domě ukončit. Pokud se v budoucnu rozhodnou znovu službu využít a nadále budou spadat do okruhu osob této služby, mohou ji využít opakovaně.

Uživatelé služby mohou po ukončení pobytu v azylovém domě přejít do tréninkového bytu, který je jakýmsi mezičlánkem na cestě k samostatnému životu.

Ve výjimečných případech dochází k **výpovědi** ze strany poskytovatele služby. Důvody k výpovědi ze služby jsou:

neuhrazený poplatek za službu ve stanoveném termínu

opuštění azylového domu a nepodání zprávy o důvodech své nepřítomnosti do 3 dnů

udělení 3. upozornění na porušování Domácího řádu (uděluje se pro závažné porušení nebo často opakovaná méně závažná porušení)

závažné porušení bezpečnostních pravidel

O ukončení poskytování služby v azylovém domě je uživatel vyrozuměn písemně. Po udělení výpovědi má k dispozici 14 dní na zajištění náhradního ubytování.

Program pro byvatelky

Nácvik praktických činností

Program zaměřený na podporu rodičů v péči o dítě a domácnost (úklid, praní, vaření, výživa apod.). Instruktorka navazuje na pozitivní dovednosti, získané v rodině nebo výchovném zařízení a rozvíjí je, předává nové zkušenosti, důležité pro úspěšné vedení domácnosti a rozvoj dítěte a upevňuje je. Upozorňuje na vývojové potřeby dítěte, předává své vlastní zkušenosti. Program je poskytován dle individuální potřeby na pokoji matek.

Videotrénink interakcí (VTI)

Videotrenérka učí rodiče prostřednictvím videozáznamu sledovat potřeby dítěte, správně reagovat na jeho podněty, uspokojovat jeho potřeby a přiměřeně s ním komunikovat. Stimulují dítě tak k dalším komunikačním pokusům. Natáčecí hodiny si videotrenérka domlouvá individuálně dle možností a schopností rodičů s ohledem na jejich celkový program. Rodič se při nástupu ve Smlouvě o poskytování videotreninku zavazuje alespoň ke 3 natáčením a následným rozborům. V případě dalšího zájmu rodiče je možné ve videotreninku pokračovat. Videotrenérka je přitom vázána smlouvou o diskrétnosti při práci s materiálem, který nesmí bez souhlasu klientů nikde použít.

Kurz vaření / pečení

Kurz vaření a pečení se koná 1x v týdnu. Matky se učí vařit a péci pro větší množství lidí stravu, která je cenově příznivá a současně výživná a vhodná pro děti. Součástí kurzu je výběr receptu, nákup potřebných surovin, samotná příprava pokrmu, servírování a následný úklid. Kurz probíhá pod vedením instruktorky ve společné kuchyni.

Kurz práce s PC

PC kurzy jsou určeny matkám ubytovaným v Kolpingově domě, popř. i jejich partnerům. Obsahem kurzu jsou základy práce s počítačem a internetem. Pokud zájem uživatelů trvá, mohou po absolvování základního kurzu pokračovat v náročnější výuce. Základní kurz probíhá vždy pro 4 uživatele za současného hlídání dětí. Uživatelé mají v Kolpingově domě k dispozici počítačovou síť se stálým připojením k internetu. Kurzy jsou bezplatné. Úspěšní absolventi získávají osvědčení.

Pracovní program

Pracovní program pod vedením instruktorky probíhá 1x týdně 1 hodinu. V létě formou práce na přilehlé zahradě (příprava záhonu, setí a sázení, pletí, péče o rostliny, sklizeň), v

zimních měsících formou ručních prací (příležitostné výrobky). Tyto činnosti doprovází hlídání dětí. Ubytované matky se navíc přidělenou službou starají o běžnou údržbu objektu a zahrady. Samy rozhodují, ve které části dne tuto službu vykonají, někdy postačí i 1x týdně (např. vyvezení popelnic před dům a jejich následný úklid). Práce obvykle netrvá déle než 20 minut. Po měsíci si matky úseky vymění. Cílem programu je nejen vytváření pravidelných návyků, ale hlavně zodpovědného vztahu k prostředí, ve kterém žijí a úcta k práci druhých.

Výchovně poradenský program

Výchovně poradenský program zprostředkuje rodičům především nové informace v oblastech vývojové psychologie, výchovy, výživy a péče o zdraví dětí. Jsou předávány různou formou (promítání, četba z odborných publikací, beseda ap.). Program probíhá nepravidelně (cca 1x za měsíc). Fakultativně je nabízena příprava na křest a výuka náboženství na sousedící katolické faře.

3 Praktická část

3.1 Cíle mé práce

Cílem mé práce bylo zjistit, jaké mají matky s dětmi v azylových domech stravovací návyky, proč takové mají a jak se s matkami v tomto směru pracuje.

Dalším neopomenutelným cílem bylo poukázat na důležitost správních stravovacích návyků i v sociální práci. (Když matka neumí vařit alespoň jednoduché pokrmy, těžko hospodaří s penězi a má problém své dítě/děti uživit.)

1. Jaké mají matky s dětmi v azylových domech stravovací návyky?

Jak už vyplývá z programů pro matky v azylovém domě ve čtvrté kapitole, v azylovém domě se většina matek učí jak správně a hodnotně stravovat sebe i své děti. Pokud matka odchází z azylového domu, stravování má pod kontrolou. Matka, která nastupuje do azylového domu ne. Což jasně ukazuje následující srovnání jídelníčků. První je dítěte matky, která nastoupila do azylového domu a druhý dítěte, jehož matka s ním žije již šest měsíců mimo azylový dům.

Jídelníček 1. (stravování dítěte, jehož matka nastupuje do azylového domu)

Věk dítěte: 7 let

Snídaně: nic (syn nechce snídat)

Svačina: (ve škole) dostane od matky 50kč a něco si koupí – konkrétně matka neví co

Oběd: špagety s párkem a kečupem

Svačina: sušenky

Večeře: chleba s taveným sýrem

Jídelníček 2. (stravování dítěte, které žije se svou matkou 6 měsíců mimo azylový dům – do AD dochází pouze na kurzy vaření)

Věk dítěte: 8let

Snídaně: rybí pomazánka, houska, rajské jablíčko, čaj

Svačina: jogurt s piškoty, voda

Oběd: zapečené brambory se šunkou a zeleninou

Svačina: banán

Večeře: Krupicová kaše

Večeře 2 : strouhaná mrkev s jablkem

Z jídelníčků je určitě jasné, že azylový dům pomáhá matkám lépe hospodařit a hodnotněji stravovat své děti i sebe.

Nelze to ale takto zobecnit. Každý azylový dům má trochu jiný program (i když vařením se v nějaké míře zabývá většina) a každá matka si z pobytu odnese něco jiného. Setkala jsem se při své praxi s matkami, které odmítají chodit na kurzy vaření, přesto, že vařit neumí. Přesvědčila jsem se, že některé matky vaří velmi dobře, jelikož měly dobrou přípravu z domova, ale jsou tu také matky, které vařit ani hospodařit nezvládají a i přes opakované upozornění tréninkových pracovníků pokynů nedbají.

2. Proč mají klientky azylového domu pro matky s dětmi většinou špatné stravovací návyky?

Jak je již výše zmíněno, nelze říci, že každá matka samoživitelka, která se s dětmi/dítětem dostane do azylového domu, má špatné stravovací návyky, ale sociální pracovníce se v obou azylových domech, které jsem navštívila, shodují na tom, že většina matek špatné stravovací návyky má. Z rozhovorů se sociálními pracovníci vyplynulo několik následujících bodů, které zapříčiňují špatné stravovací návyky u klientek a jejich dětí.

- a) Nedostatečná připravenost klientky na roli matky
 - nízký věk matky
 - nedostatečná příprava z domova
- b) Špatné hospodaření s finančními prostředky
- c) Obtížná životní situace a špatný psychický stav
 - matka je v takovém stresu, že nemá chuť, ani motivaci zajímat se o správnou životosprávu
- d) Ovlivnění reklamou

- sociální pracovníce se svěřuje s tím, že bývá svědkem toho, jak matka kupuje dětem cukrovinky a sladkosti v domnění, že jsou zdravé. Často jsou právě tyto sladkosti a nepotřebné pochutiny příčinou toho, že má dítě mnohem dříve hlad, jelikož jsou plné nezdravých cukrů a jejich cena není zrovna příznivá, takže matka koncem měsíce nevyjde s penězi.

e) Nákup nehodnotných potravin a pochutin

- sladkosti, cigarety, káva, alkohol...

3. Jak se s matkami v azylovém domě ohledně stravování pracuje?

Viz. kapitola, 2. 3

4. Návrhy na zlepšení stravovacích zvyklostí matek s dětmi v azylových domech v kompetenci sociálního pracovníka

Během své studentské praxe v azylových domech jsem se přesvědčila o tom, že se stravovacími návyky obyvatelek i jejich dětí zabývají dostatečně.

Pokud mi něco málo v této problematice v zařízeních chybělo, tak to je odbornější osvěta. Umím si představit samu sebe v pozici sociální pracovníce v azylovém domě pro matky s dětmi – pokud bych se do této pozice někdy dostala, určitě bych se v zájmu lepších stravovacích návyků pokusila zařídit seminář s pediatrem, či výživovým poradcem. Poté bych s klientkami a tréninkovými pracovníci vedla diskuzi o tom, jak skloubit přijatelnou cenu se správnými výživovými hodnotami.

3.2 Vzorek z dotazovaných

Celkem jsem osobně kontaktovala patnáct klientek azylového domu. Osm v Litoměřicích a sedm v Praze. Spojila jsem se s romskou rodinou, se kterou se osobně znám a komunikace proběhla bez problémů. Při návštěvách v zařízení, jsem získala informace v rozhovoru se sociálními i tréninkovými pracovníci.

Kazuistika:

Pro ukázkou jedné z dotazovaných, jsem si vybrala slečnu Kateřinu, protože je jednou z těch klientek, které byly v azylovém domě už jako děti a když se pak samy staly matkami, jejich životní styl je opět dovedl do stejného zařízení, ve kterém byly vychovávány.

Slečna Kateřina se stala matkou v devatenácti letech. Dnes je jí jednadvacet let a má dvouletou dceru. Do azylového domu se dostala poté, co se rozešla s přítelem – otcem své dcery, se kterým žila tři roky, tedy rok předtím, než se jim narodila dcera. Důvodem rozchodu byla závislost na pervitinu otce dítěte. Kateřina abstinguje od té doby, kdy zjistila, že je těhotná. Přesto je podmíněčně vyloučená z azylového domu, jelikož byla jednou pozitivní na pervitin. Prý „ujela“. Nyní se opravdu snaží dodržovat všechna pravidla.

Rodinná situace Kateřiny

Svého otce Kateřina nezná, narodila se v době, kdy její matka žila v azylovém domě, kterého je sama nyní klientkou.

Když jí byly čtyři roky, její matka si našla byt a spolu s o tři roky starším Katčíným bratrem mohli azylový dům opustit. (Předtím jim byl opakovaně prodloužen pobyt v azylovém domě.) Po šesti letech společného soužití matka opětovně propadla alkoholové závislosti a musela nastoupit na protialkoholní léčení, přičemž děti byly umístěny do dětského domova. Odtamtud Kateřina odešla v osmnácti letech po dokončení studia na učilišti. Záhy se nastěhovala k příteli, který už v té době byl drogově závislý, a Kateřina s ním začala brát pervitin. Poté co se rozešli, neměla Kateřina se svou dcerou kam jít, proto kontaktovala azylový dům pro matky s dětmi. (V době kdy byla sepisována žádost, byla matka negativní na návykové látky, ale vzhledem k drogové minulosti musela být pod kontrolou. Po třech týdnech pobytu v azylovém domě požila drogu, když jí byla nabídnuta kamarádkou, se kterou se sešla na procházce v parku.)

Ekonomická situace Kateřiny

Po zaplacení nájmu za azylový dům, (platí se devadesát korun za dospělého a padesát korun za dítě na den) zbylo Kateřině padesát korun na týden, tedy dvě stě korun na měsíc. Nemá ještě vyřízené sociální dávky, na čemž už pracuje spolu se sociální pracovnící. Potraviny do zásoby má a pečivo i hygienické pomůcky dostává ze zásob z darů azylového domu.

Zvládání provozu domácnosti u Kateřiny

Vaření:

Podle svých slov slečna Kateřina vařit moc neumí – neměl jí to kdo naučit. Navštěvuje ale kurzy vaření v azylovém domě a chce se to naučit. Doposud nejčastěji vařila krupicovou kaši, zapečené brambory. Ráda by uměla i složitější jídla za dobrou cenu.

Úklid:

S úklidem klientka nemá problém, dokonce ji baví a je to pro ni druh odpočinku a odreagování.

Hospodaření s penězi:

Vzhledem k tomu, že Kateřina žila s drogově závislým přítelem, neměla možnost si hospodaření s financemi plnohodnotně vyzkoušet. Až bude mít svůj příjem, bude po tréninkové pracovníci vyžadovat asistované nákupy, jelikož má dojem, že i když nějaké peníze má, mohla by je utratit za zbytečnosti.

3.3 Metody výzkumu:

K výzkumu jsem využila dotazník, který byl vyplňován přímo při osobním rozhovoru s klientkou.

Původně jsem se chtěla věnovat klientkám z jednoho konkrétního azylového domu a to Azylového domu pro matky s dětmi v Litoměřicích. Setkala jsem se tedy se sociální pracovnící, která mi poskytla informace jak všeobecné, tak i ty, které se týkaly stravovacích zvyklostí. Společně jsme klientky seznámily s dotazníkem a domluvily jsme si termín rozhovorů. Několikrát jsem klientky ujistila, že jde pouze o dotazníky ke studijním účelům, přesto, když mělo dojít k rozhovorům, nečekaně několik klientek odmítlo. Další komplikací při výzkumu byl fakt, že klientky z prvního azylového domu mi na otázky z dotazníku odpovídaly tak, jak by měly a nikoli podle skutečnosti, takže jsem rozhovory dělala dvakrát, po dalším rozhovoru se sociální pracovnící, která můj dojem potvrdila a klientkám ještě jednou vysvětlila účel mé návštěvy. Vzhledem k malému vzorku dotazovaných, jsem ale musela navštívit ještě jeden azylový dům a to Kolpingův azylový dům pro matky s dětmi. Celkem jsem tedy během psaní bakalářské práce hovořila s deseti klientkami dvou Azylových domů, dvěma sociálními pracovníci, dvěma tréninkovými pracovníci, jednou matkou samoživitelkou, která bydlí mimo azylový dům, ale dochází sem na kurzy vaření, jednou romskou rodinou a s pracovníkem Ústavu romistiky na UK.

Vzorek vyplněného dotazníku – po rozhovoru s klientkou

Dotazník číslo: 8

Věk matky: 23 let

Počet a věk dětí: 2 děti – první dítě 4 roky druhé 6 let, ale má ho v péči přítel

„Kolik peněz máte na týden na potraviny?“

„ Tisíc korun.“

„Kolikrát za den se spolu s dítětem společně najíte?“

„Dvakrát, někdy třikrát, většinou jí malý sám a já jen tak něco pojídám během den. Spolu jíme většinou ráno a v poledne.“

„Jak vypadá vaše příprava jídla? Co nejčastěji vaříte?“

„Chystám jídlo na snídani, oběd a večeři a snažím se, aby bylo jídlo pestré. Nejčastěji dělám zapečené těstoviny s kečupem a mletým masem.“

„Co z potravin nejčastěji nakupujete?“

„Pečivo, maso, brambory.“

„Co z potravin byste si přála nakupovat, pokud by vás neomezovaly finance?“

„Sladkosti, domácí pečivo.“

„Jak využíváte služby pracovníků? Pomáhají vám s vařením?“

„Ano, chodím na kurz vaření a využívám asistovaných nákupů.“

„Má vaše dítě nějaké zdravotní problémy, které vyžadují speciální dietu?“

„Ne.“

3.4 Výsledky výzkumu

Dotazník vyplnilo celkem deset klientek azylového domu pro matky s dětmi. Jak je už zmíněno v předchozí kapitole, můj původní záměr byl zpracovat kvalitativní výzkum v jednom azylovém domě, ale vzhledem k tomu, že několik klientek na poslední chvíli výzkum odmítlo, jsem musela navštívit azylové domy dva. Abych zachovala objektivitu výzkumu, vybrala jsem velmi podobné azylové domy pro matky s dětmi. Azylový dům pro matky s dětmi v Litoměřicích a Kolpingův azylový dům v Praze. Oba tyto azylové domovy přijímají matky s dětmi a těhotné matky a oba tyto domovy apelují na to, aby se obyvatelka azylového domu během jednoho roku dokázala postarat o sebe a své děti mimo zařízení, přičemž se specializují na matky, které nezvládají dobře vedení domácnosti a starost o děti. V obou těchto zřízeních probíhají stejné aktivity, jako například kurzy vaření a videotréninky interakcí.

Výsledky výzkumu:

Věk klientek AD se pohybuje od sedmnácti do čtyřiceti let.

Co se týká finanční situace obyvatelek azylových domů, šest z deseti dotazovaných klientek buďto ani neví kolik peněz má k dispozici, nebo má méně, než tisíc korun na týden pro sebe i své dítě/děti.

Pozitivní je, že téměř všechny klientky se alespoň dvakrát denně nají u stolu společně se svými dětmi.

Pět z deseti obyvatelek AD vaří nejčastěji těstoviny, další tři polévky a jiné potraviny ze sáčku a pouze dvě se snaží v rámci svých možností vařit racionálně.

Čtyři ze sedmi matek, které mají dítě chodící do školy, chystají svým dětem svačinu v podobě pečiva, dvě z dotazovaných matek svým dětem dají peníze na svačinu, ale nevědí co si dítě koupí.

Jako nejčastější nákup uvedly čtyři matky z deseti maso, zeleninu a ovoce, další čtyři jiné potraviny, které ale nejsou určené na vaření jako takové (bílé pečivo, tavené sýry) a zbylé dvě klientky jako nejčastější nákup uvádějí sladkosti a sladké nápoje.

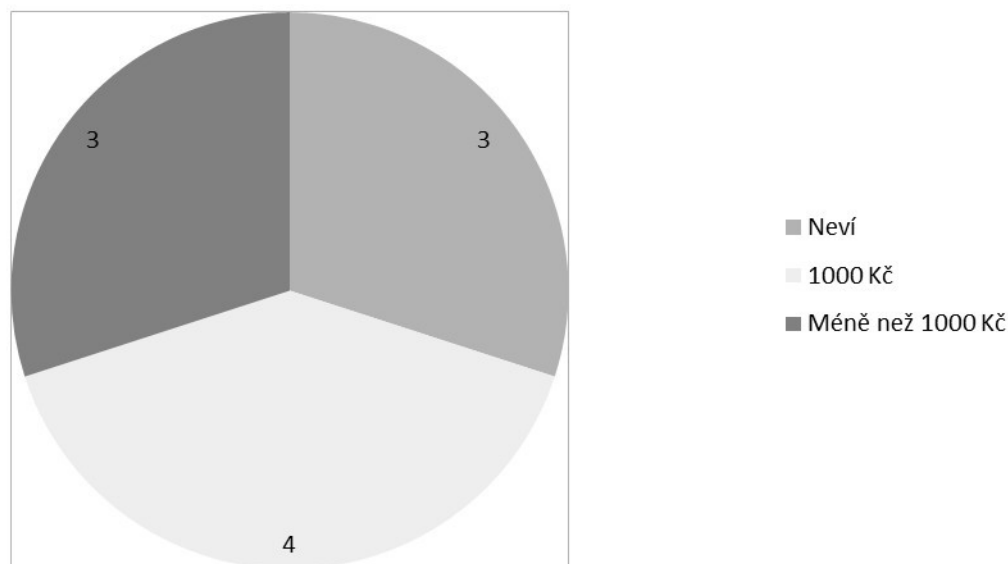
Na otázku: „Co byste si přála nakupovat za potraviny, kdybyste nebyla omezená financemi?“ Tři dotazované odpovídají, že z jídla nic, čtyři uvádějí maso, ovoce, zeleninu a jiné hodnotné potraviny a další tři, pouze sladkosti pro děti.

Služby tréninkových pracovníků se ve výzkumu ukázaly jako vítané, využívá je sedm z deseti dotazovaných klientek.

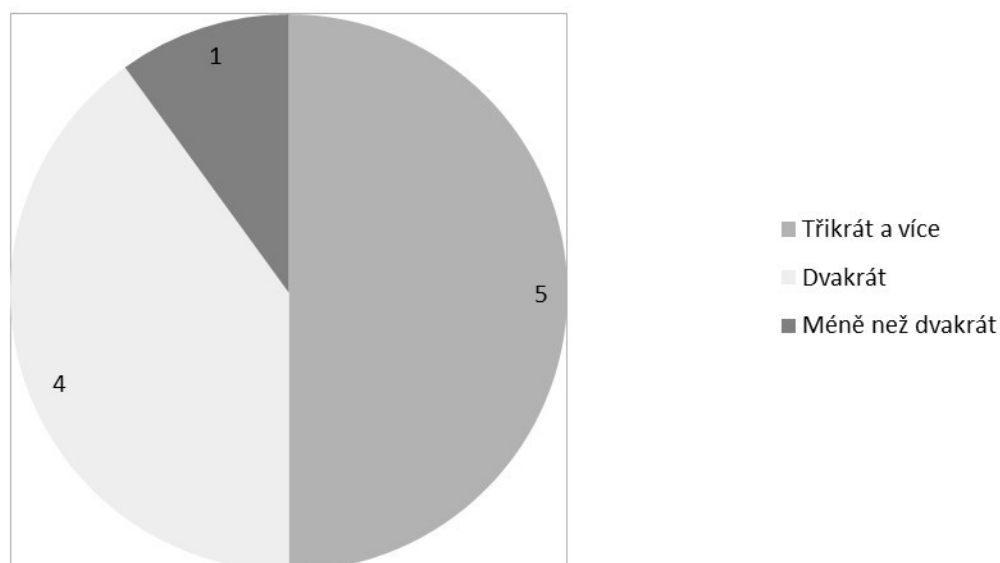
Čtyři matky uvádějí nadváhu alespoň u jednoho ze svých dětí, jedna matka dochází se čtyřletou dcerou na kontroly k lékaři, kvůli vysoké hladině cholesterolu a zbylých pět matek uvádí, že jsou jejich děti bez zdravotních problémů.

Grafická znázornění

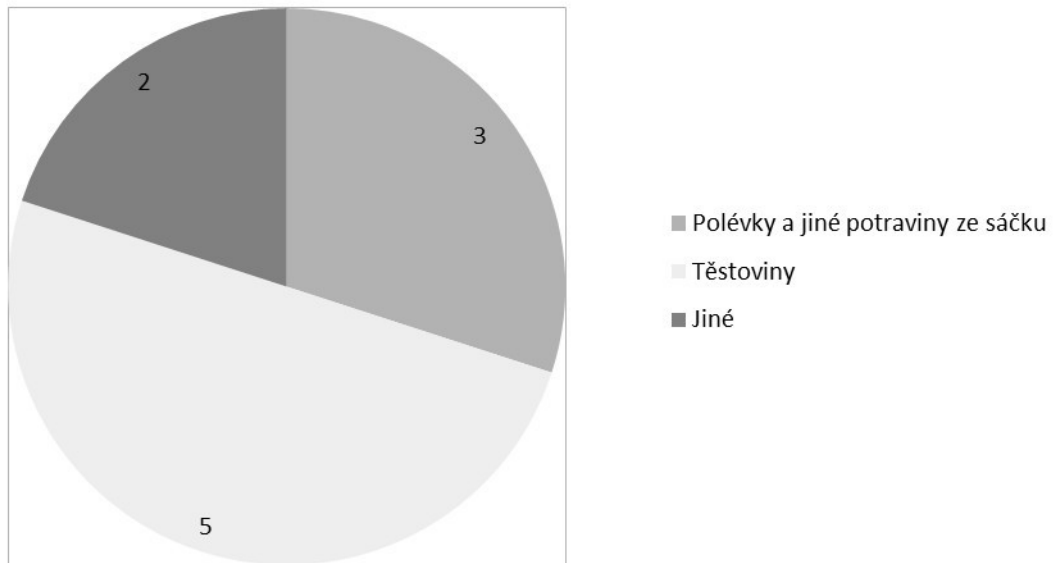
Finanční částka na potraviny po dobu jednoho týdne

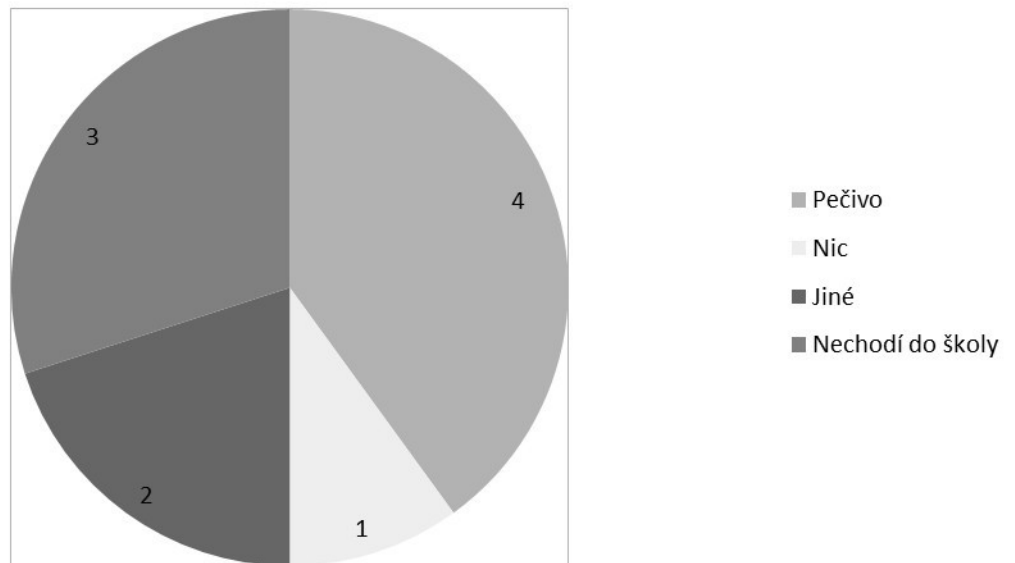
Kolikrát denně se matky stravují společně se svými dětmi?

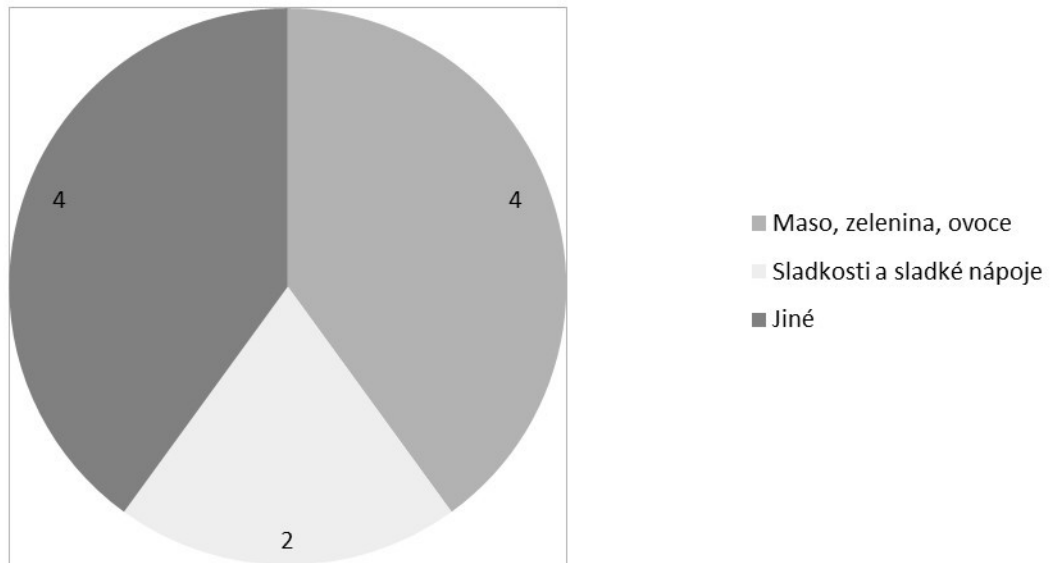
Co klientky azylového domu nejčastěji vaří?

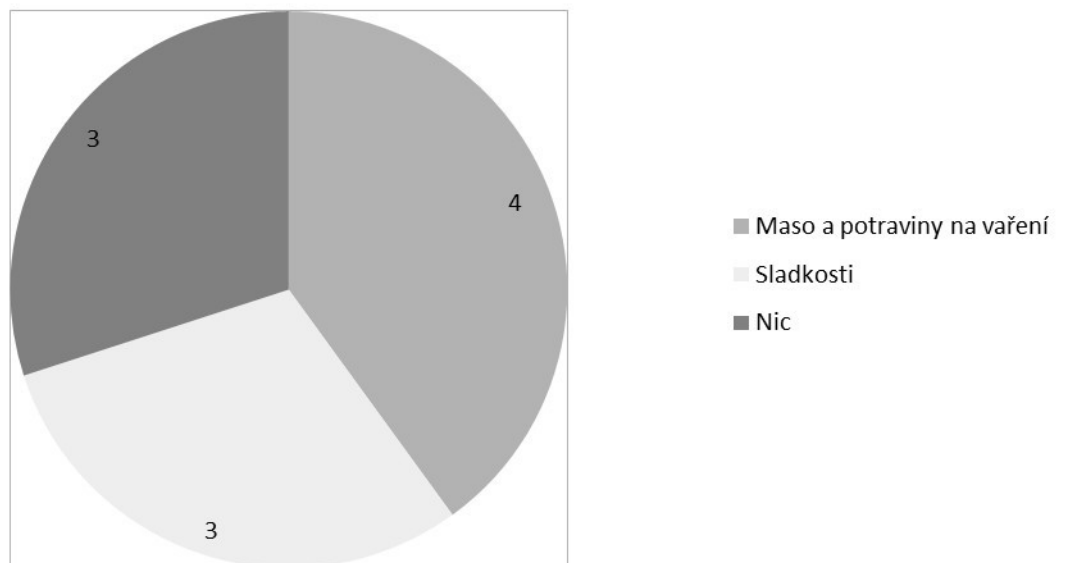
Nosí děti svačinu do školy – jakou?

Jaké potraviny matky v azylovém domě nejčastěji nakupují?

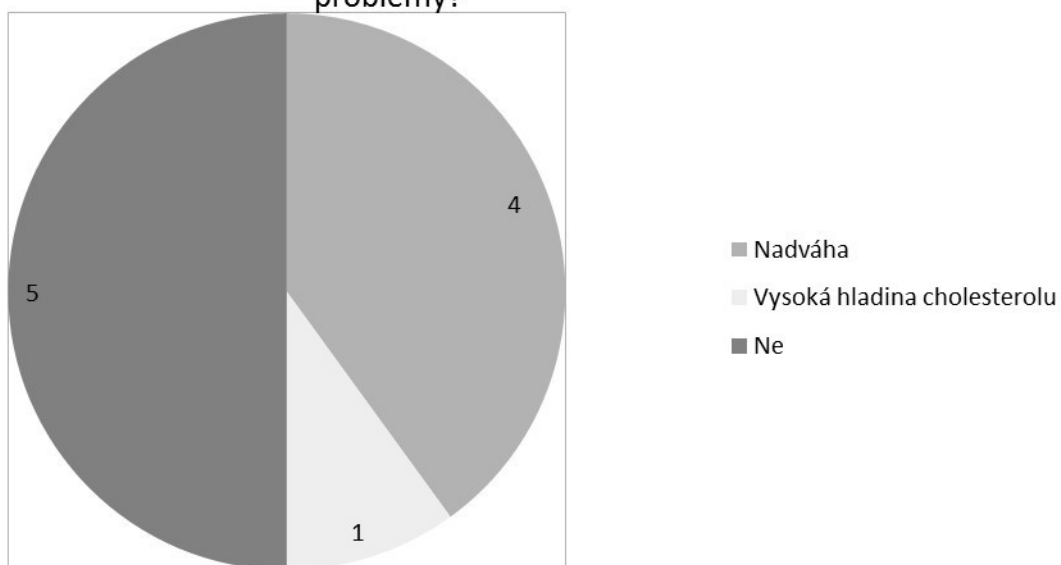
Co by si matky v azylovém domě přály nakupovat?

Využívají matky služeb tréninkových pracovníků?

Mají děti v azylových domech pro matky s dětmi zdravotní problémy?

4 Závěr

Během psaní mé bakalářské práce, jsem získala mnoho poznatků a také spoustu zkušeností v oblasti práce s matkami i dětmi v azylových domech.

Snažila jsem se popsat hlavní poznatky o stravování matek s dětmi v azylových domech a zodpověděla jsem na tři hlavní otázky, které zaznívají už na začátku práce a jsou také cílem této práce.

Jaké mají matky s dětmi v azylovém domě stravovací návyky?

Proč mají takové stravovací návyky, jaké mají?

Jak se s matkami v azylových domech v oblasti stravování pracuje?

Závěrem bych chtěla říci, že jsem byla velmi mile překvapená tím, jak se s klientkami v azylových domech ohledně stravovacích zvyklostí pracuje na tom, aby se matky i jejich děti stravovaly zdravě, vyváženě, ale také s ohledem na ne příliš příznivou finanční situaci. Více než sociální pracovníce se v tomto směru angažují tréninkové pracovníce, které učí klientky vařit, nakupovat apod. Sociální pracovníce ale s tréninkovými pracovníci úzce spolupracují. Velmi se mi líbí tato profesní provázanost a hlavně to, jak se díky pravidelnému nácviku pracovních činností s tréninkovými pracovníci a konzultacím se sociálními pracovníci většina klientek dostane mimo instituci, do běžného bydlení i života.

Jediná věc, ze které jsem byla během své práce nemile překvapena, byl obsah potravinových bank. Potravinové banky chodí do některých azylových domů každý týden a bývají zdrojem zeleniny, masa, pečiva a jiných hodnotných potravin. Několikrát se během mého působení na praxi v jednom z azylových domů stalo, že místo hodnotných potravin dorazily z řetězců pouze bramborové lupínky, solící směsi, omáčky na grilované maso apod. Nedostalo se mi odpovědi, proč je tomu tak. Pouze jsem byla informovaná o tom, že nikde není definováno, co přesně má obchodní dům do zařízení dodat, takže občas přijdou jen tak zvané „přebytky“.

I přes počáteční komplikace hlavně ohledně rozhovorů s klientkami, jsem velmi ráda, že jsem se ve své bakalářské práci věnovala tématu, o kterém se mnoho nemluví. Další překážkou pro mě byl nedostatek informačních zdrojů, které by se týkaly konkrétně

stravovacích zvyklostí sociálně znevýhodněných skupin, a proto doufám, že má práce může být v budoucnu užitečná i jiným studentům a pracovníkům.

Použité informační zdroje:

BENEŠOVÁ, L. 1995. *Azylové domy pro matky s dětmi*. Diplomová práce: Univerzita Karlova v Praze.

HORTIS, S. 1995. *Cigáni v Uhorsku: o dnešnom stave, zvláštnych mravoch a spôsobe života, ako aj o ostatných vlastnostiach Cikánov v Uhorsku*. Štúdio – dd

ISBN 8096726323

KVARDOVÁ, J. 2007. *Azylové domy pro matky s dětmi jako jedna z forem sociální pomoci*. Diplomová práce: Masarykova Univerzita.

MATOUŠEK, O. 2011. *Sociální služby*. 2. Vydání. Praha: Portál.

ISBN 978-80-262-0041-3

MATOUŠEK, O. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.

ISBN 978-80-262-0366-7

MATOUŠEK, O. 2008. *Slovník sociální práce*. 2. Vydání. Praha: Portál.

ISBN978-80-7367-368-0

NOVOTNÁ, V. 2001. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Institut pro místní správu.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

[1] Oficiální stránky ministerstva práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi*.

[cit. 2014-04-15].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

[2] Oficiální stránky ministerstva práce a sociálních věcí. *Dávkový systém nemocenského pojištění*. [cit. 2014-04-15].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7#dsnp>

[3] Oficiální stránky Azylového domu pro matky s dětmi v Litoměřicích. *Domov pro matky s dětmi*. [cit. 2014-05-05].

Dostupné z: <http://www.diakoniecceltm.cz/nase-sluzby-a-zarizeni/domov-pro-matky-s-detmi/>

[4] Oficiální stránky Kolpingova azylového domu pro matky s dětmi v Praze. *Kolping*. [cit. 2014-15-05].

Dostupné z: <http://www.kolpingpraha.cz/cs/socialni-sluzby/>

Rozhovory se sociálními a tréninkovými pracovníci AD, klientkami AD a romskou rodinou.

Přílohy

Příloha 1. Peněžitá pomoc v mateřství:

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/7#dsn>

Základní podmínky nároku na tuto dávku jsou: V den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu aspoň 270 dnů. U OSVČ je další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu aspoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby.

U žen, jejichž pojištěné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí **ochranná lhůta** pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, **maximálně** však **180 kalendářních dnů**.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů (u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba 37 týdnů).

U pojištěnce, pokud převzal dítě do péče (na základě rozhodnutí příslušného orgánu, z důvodu úmrtí matky, z důvodu dlouhodobého závažného onemocnění matky nebo na základě dohody podle tohoto zákona) činí podpůrčí doba 22 týdnů (31 týdnů při převzetí dvou a více dětí zároveň).

Peněžitou pomoc v mateřství je možno pobírat nejdéle do 1 roku věku dítěte, jde-li o dávku náležející z titulu porodu dítěte. Jde-li o dávku náležející z titulu převzetí dítěte do náhradní péče - do 7 let věku a 31 týdnů.

Zákon **umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě**, a to na základě písemné dohody, přičemž každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžitě pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. U muže se přitom od 1. 1. 2012 zavádí další podmínka, a to že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí ode dne, který si pojištěnka určila jako nástup na peněžitou pomoc v mateřství, případně ode dne převzetí dítěte do péče.

Příloha 2. Rodičovský příspěvek

Zdroj: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

- Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte.
- Pro stanovení nároku a výše rodičovského příspěvku je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. Jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu, rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku. V případě, že denní vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší.
- Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na denní vyměřovací základ: pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč; pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně.
- Rodič si může volit výši rodičovského příspěvku až do částky 7 600 Kč také v případě, když ke dni narození nejmladšího dítěte v rodině nelze stanovit denní vyměřovací základ jen proto, že během pobírání rodičovského příspěvku z titulu péče o dříve narozené dítě uplynula podpůrní doba pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství a nárok na rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině vzniká bezprostředně po nároku na rodičovský příspěvek náležející na starší dítě.
- Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte.
- Pokud v rodině dojde ke změně osob, které jsou posuzovány jako rodiče, a dojde-li tím ke „vzniku“ nebo změně výše denního vyměřovacího základu, stanoví se rodičovský příspěvek od následujícího kalendářního měsíce podle nově splněných podmínek.
- Volbu výše rodičovského příspěvku je oprávněn provést jen rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek, měnit tuto volbu lze jedenkrát za tři měsíce, a to i v případě, že došlo u rodičovského příspěvku ke změně oprávněné osoby.
- Podmínka trvalého pobytu a bydliště na území České republiky musí být splněna u oprávněné osoby a u dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek.

- Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou a rodičovský příspěvek náleží i v kalendářním měsíci, v němž:
 - dítě se narodilo,
 - rodič měl po část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem,
 - osoba dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu,
 - dítě dovršilo věk 4 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek,
 - dítě nebo rodič zemřeli,
 - rodič převzal do péče vlastní dítě, které předtím bylo na základě rozhodnutí příslušného orgánu svěřeno do péče jiné osoby nebo bylo umístěno v ústavu nebo bylo více než 3 kalendářní měsíce v péči zdravotnického zařízení.
- Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou a rodičovský příspěvek náleží i v případech, kdy:
 - dítě mladší 2 let navštěvuje jesle nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci,
 - dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti či jesle se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně,
 - zdravotně postižené dítě pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně,
 - dítě navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, pokud jeho oba rodiče nebo osamělý rodič jsou osobami závislými na pomoci jiné osoby ve stupni III a IV,
 - rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje.
- Příjem rodiče není sledován. Při nároku na výplatu rodičovského příspěvku může rodič výdělečnou činností zlepšovat sociální situaci rodiny. Nezkoumá se ani nárok na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci.
- Jestliže v rodině jeden z rodičů má z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, rodičovský

příspěvek náleží, pouze je-li vyšší než dávky nemocenského pojištění. V tomto případě je doplacen rozdíl mezi rodičovským příspěvkem a uvedenými dávkami.

- Pokud se v rodině narodí další dítě, nárok na rodičovský příspěvek **na starší dítě zaniká**, a to i v případě, že na narozené dítě náleží rodičovský příspěvek ihned od narození ve stejné výši, v jaké náleží doposud na starší dítě. Změnu je nezbytné **ohlásit** příslušnému orgánu, aby nevznikl přeplatek na dávce.
- Jestliže nejmladšímu dítěti v rodině, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, náleží příspěvek na péči, je s účinností od 1. prosince 2012 rodiči po podání písemné žádosti umožněno současně pobírat obě tyto dávky.
- Pokud byl rodiči vyplacen rodičovský příspěvek a přitom nesplnil podmínky pro výplatu příspěvku, je rodič povinen vrátit příslušnému úřadu vyplacené částky za období, kdy mu rodičovský příspěvek nenáležel.

Rodiče, kterým vznikl nárok na rodičovský příspěvek podle právní úpravy platné do 31. 12. 2011 a kteří pobírají rodičovský příspěvek v pevných částkách dle své volby nebo zvolit nemohli, mohou buď čerpat rodičovský příspěvek podle původní právní úpravy, nebo kdykoli po 1. 1. 2012 písemně požádat o změnu rodičovského příspěvku podle nové právní úpravy, přičemž částky rodičovského příspěvku z důvodu péče o totéž dítě již vyplacené se započítají do celkové částky 220 000 Kč.

Rodič, který se rozhodl, že bude i nadále pobírat rodičovský příspěvek "postaru" v pevných částkách do tří nebo čtyř let věku dítěte, nebude omezen celkovou částkou rodičovského příspěvku 220 000 Kč, nemůže zvolenou výši dávky změnit. Ostatní podmínky nároku na rodičovský příspěvek a jeho výplatu, včetně souběhu rodičovského příspěvku a příspěvku na péči nebo možnosti umístit dítě starší dvou let do předškolního zařízení bez časového omezení, platí pro všechny příjemce rodičovského příspěvku stejně, bez ohledu na právní úpravu platnou v době vzniku nároku.

Příloha 3: Pomoc v hmotné nouzi

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/5#d>

System pomoci v hmotné nouzi

Upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Je formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb, za předpokladu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Nedílnou součástí systému pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty. V rámci sociální práce některé úkoly kromě Úřadu práce České republiky vykonávají rovněž obecní úřady, které mají blíže k občanům a mohou tak v rámci sociální práce efektivněji reagovat na jejich problémy.

Dávky

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou

příspěvek na živobytí

doplatek na bydlení

mimořádná okamžitá pomoc

Osoba v hmotné nouzi

Osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.

V hmotné nouzi není osoba,

která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,

která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,

která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání,

které nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náleží ve snížené výši, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně,

která je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění,

které za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce,

která nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby.

Příspěvek na živobytí

Je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu.

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.

Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima.

Částka živobytí osoby se zvyšuje, pokud zdravotní stav osoby vyžaduje podle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování.

Částka živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek stanovené měsíční splátky, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a v posledních 6 kalendářních měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi jí byl skončen základní pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jí vykonávané práci zvláště hrubým způsobem nebo s ní byl skončen jiný pracovní vztah z obdobného důvodu, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, které je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení po celý kalendářní měsíc, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. (Přiměřené náklady na bydlení jsou odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny).

Doplatek na bydlení

Druhá dávka pomoci v hmotné nouzi řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.

Dávka je poskytována nájemci nebo vlastníku bytu, který má nárok na příspěvek na živobytí.

Zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i ve výjimečných případech, kdy žadatel nemá nárok na příspěvek na živobytí, případně i žadateli, který využívá jinou než nájemní formu bydlení.

Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.

Výplata doplatku na bydlení je časově omezena na 84 měsíce v období posledních 10 kalendářních let. Toto omezení neplatí pro domácnosti sestávající výlučně z osob starších 70 let a pro osoby se zdravotním postižením, které bydlí v pro ně postavených nebo upravených bytech.

Mimořádná okamžitá pomoc

Je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon stanoví šest takových situací:

1. Nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
2. Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.) Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 51 150 Kč.
3. Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.
4. Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
5. Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
6. Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 13 640 Kč.

Částky životního minima a existenční minimum

Životní minimum	Částky v Kč za měsíc od 1. 1. 2012
Jednotlivec	3 410
První osoba v domácnosti	3 140
Druhá a další osoba v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
Dítě do 6 let	1 740
Dítě od 6 do 15 let	2 140
Dítě od 15 do 26 let ^{x)}	2 450
Existenční minimum	2 200

Tabulka 1 Existenční minimum

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/5#d>

Zvýšení částky živobytí z důvodu dietního stravování

Typ dietního stravování	Obor lékaře příslušného k potvrzení	Zvýšení částky v Kč za měsíc od 1. 1. 2012
Nízkobílkovinné	Vnitřní lékařství; nefrologie	1 380
Při dialýze	Oddělení zdravotnického zařízení, kde je osoba v dialyzačním programu	1 000
Nízkocholesterové	Vnitřní lékařství; endokrinologie	1 050
Diabetické	Diabetologie; praktický lékař, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	1 130
Při onemocnění fenylketonurií	Vnitřní lékařství; gastroenterologie; u dětí a mládeže lékař poskytující osobě specializovanou ambulantní péči v oboru dětská gastroenterologie a hepatologie; registrující praktický lékař pro děti a dorost, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	2 220
Při onemocnění celiakií	Vnitřní lékařství; gastroenterologie; u dětí a mládeže lékař poskytující osobě specializovanou ambulantní péči v oboru dětská gastroenterologie a hepatologie; registrující praktický lékař pro děti a dorost, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	2 800
Při osteoporóze	Vnitřní lékařství; endokrinologie; revmatologie; ortopedie; gynekologie; porodnictví	1 090
Při laktózové intoleranci	Gastroenterologie	1 070
V těhotenství a při kojení do 1 roku věku dítěte	Gynekologie; porodnictví; registrující lékař pro děti a dorost	1 100

Tabulka 2 Zvýšení dávky na živobytí z důvodu dietního stravování

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

4) Přídavky na dítě/děti

Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než **2,4násobek částky životního minima rodiny**. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok, za příjem se považuje i rodičovský příspěvek.

Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte.

Úplná rodina (oba rodiče) s počtem nezaopatřených dětí	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu v Kč měsíčně pro nárok na příspěvek na dítě (2,4násobek životního minima rodiny)
jedno do 6 let	7 710	18 504
dvě 5, 8 let	9 850	23 640
tři 5, 8, 12 let	11 990	28 776
čtyři 5, 8, 12, 16 let	14 440	34 656

Tabulka 3 Příspěvky na dítě

Zdroj: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite